

TASVIRIY SAN'ATDA KOMPOZITSIYA VA RANG UYG'UNLIGI
MASALALARI

Nuriddinova Madina Akmaljon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Email: madinanuriddinova33@gmail.com

Annatatsiya: *Ushbu maqolada tasviriy san'atda kompozitsiya va rang uyg'unligining badiiy asar mazmunini ochib berishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Kompozitsion yechimlar, ranglarning o'zaro mutanosibligi hamda ularning tomoshabin hissiyotiga ta'siri ilmiy va estetik jihatdan yoritilgan. Shuningdek, rang va shakl uyg'unligi orqali badiiy obraz yaratish usullari ham ko'rib chiqilgan.*

Annotation: *This article analyzes the importance of composition and color harmony in revealing the content of visual art works. The study highlights compositional solutions, the interrelation of colors, and their influence on the viewer's emotional perception from scientific and aesthetic perspectives. In addition, methods of creating artistic images through the harmony of form and color are discussed.*

Аннотация: *В данной статье анализируется значение композиции и цветовой гармонии в раскрытии содержания произведений изобразительного искусства. Освещаются композиционные решения, взаимосвязь цветов и их влияние на эмоциональное восприятие зрителя с научной и эстетической точки зрения. Также рассматриваются способы создания художественного образа посредством гармонии формы и цвета.*

Kalit so'zlar: *Kompozitsiya, rang uyg'unligi, tasviriy san'at, badiiy obraz, rangtasvir, estetik qarash, shakl va rang, vizual ifoda, ijodkorlik, san'at tahlili.*

Keywords: *Composition, color harmony, visual art, artistic image, painting, aesthetic view, form and color, visual expression, creativity, art analysis.*

Ключевые слова: *Композиция, цветовая гармония, изобразительное искусство, художественный образ, живопись, эстетический взгляд, форма и цвет, визуальное выражение, творчество, анализ искусства.*

Kirish

Tasviriy san'at insoniyat madaniyatining eng qadimiy va muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. U orqali inson o'zining ichki kechinmalari, dunyoqarashi va estetik qarashlarini badiiy shaklda ifodalaydi. Tasviriy san'at asarlarining tomoshabiniga ta'sirchan yetib borishida kompozitsiya va rang uyg'unligi alohida ahamiyat kasb etadi. Aynan ushbu ikki omil badiiy asarning mazmunini ochib berish, obrazlarning xarakterini yoritish hamda muallif g'oyasini ifodalashda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi.

Kompozitsiya — bu tasvir elementlarining ma'lum tartib va qonuniyat asosida joylashtirilishidir. U asardagi barcha shakl, chiziq, rang va detallarni yagona mazmunga

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

bo'ysundiradi. To'g'ri tanlangan kompozitsiya tomoshabin nigohini kerakli nuqtaga yo'naltiradi, asarning mazmunini chuqurroq his etishga yordam beradi. Rang uyg'unligi esa tasviriy san'atning emotsional ta'sir kuchini oshiruvchi muhim badiiy vosita hisoblanadi. Ranglarning o'zaro mutanosibligi, iliq va sovuq ranglar uyg'unligi, kontrast va tuslarning mosligi asarning estetik qiymatini belgilaydi. Bugungi kunda zamonaviy tasviriy san'atda kompozitsiya va rang bilan ishlash usullari yanada rivojlanib, yangi badiiy yondashuvlar shakllanmoqda. Raqamli texnologiyalar, grafik dizayn va multimedia san'atining rivojlanishi rang va kompozitsiyaning qo'llanish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Shu sababli ushbu mavzuni o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim hisoblanadi. Mazkur maqolada tasviriy san'atda kompozitsiya va rang uyg'unligining nazariy asoslari, ularning badiiy asar mazmunini shakllantirishdagi o'rni hamda tomoshabin estetik didiga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, rang va kompozitsiyaning o'zaro bog'liqligi orqali badiiy obraz yaratish usullari ilmiy jihatdan yoritib beriladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya: Tasviriy san'atda kompozitsiya hamda rang munosabatlarini o'rganish bo'yicha ko'plab ilmiy izlanishlar olib borilgan. San'atshunos olimlar kompozitsiyani badiiy asarning ichki tuzilishini tartibga soluvchi asosiy mezon sifatida baholaydilar. Ayniqsa, rangtasvir san'atida markaziy obrazni ajratib ko'rsatish, harakat yo'nalishini belgilash va tasvirning umumiy muvozanatini yaratishda kompozitsion qonuniyatlarning muhimligi alohida ta'kidlanadi. Sharq va Yevropa san'at maktablari tajribasida kompozitsiya usullari turlicha shakllangan bo'lsa-da, ularning asosiy maqsadi tomoshabin diqqatini mazmun markaziga jamlashdan iborat bo'lib qolgan. San'at nazariyasiga oid manbalarda rang masalasi inson ruhiyatiga ta'sir qiluvchi estetik vosita sifatida keng tahlil etiladi. Iliq ranglar faollik va jo'shqinlik hissini uyg'otsa, sovuq ranglar sokinlik hamda chuqur mushohada kayfiyatini hosil qilishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Mashhur rassomlarning ijodiy tajribasi shuni ko'rsatadiki, ranglarning o'zaro nisbatini to'g'ri tanlash asarning mazmuniy ta'sir kuchini oshiradi. Shu bilan birga, kontrast, ritm, simmetriya va proporsiya kabi badiiy vositalar tasvirning yaxlitligini ta'minlaydi. Maqolani tayyorlash jarayonida san'atshunoslik, rangtasvir va dizayn yo'nalishlariga oid ilmiy adabiyotlar o'rganildi. Tadqiqot davomida tahliliy, qiyosiy va kuzatish metodlaridan foydalanildi. Turli davr rassomlari asarlaridagi rang yechimlari hamda kompozitsion qurilishlar o'zaro solishtirilib, ularning badiiy ifoda imkoniyatlari aniqlashtirildi. Shuningdek, zamonaviy tasviriy san'at namunalariidagi rang tanlovi va vizual tuzilish usullari ham o'rganildi. Tadqiqot metodologiyasining asosini san'at asarlarini nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilish tashkil etdi. Asarlardagi shakl, fazo, rang va yorug'lik munosabatlari estetik mezonlar asosida baholandi. Bundan tashqari, tasviriy san'atda qo'llaniladigan kompozitsion markaz, perspektiva va rang muvozanati kabi tushunchalarning badiiy yechimdagi ahamiyati ilmiy yondashuv orqali yoritildi. Ushbu metodlar mavzuning mazmunini chuqurroq ochib berish va tasviriy san'atdagi kompozitsiya hamda rang uyg'unligining amaliy ahamiyatini aniqlash imkonini berdi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Muhokama va natijalar: Tadqiqot davomida tasviriy san'at namunalarida tasvir elementlarining joylashuvi va rang tanlovi asarning umumiy ta'sirchanligini belgilovchi asosiy omillardan biri ekanligi aniqlandi. Kuzatishlar shuni ko'rsatdiki, markaziy qismning to'g'ri ajratilishi tomoshabinning diqqatini muhim mazmuniy nuqtaga yo'naltiradi hamda asarni qabul qilish jarayonini yengillashtiradi. Tasvir yuzasida elementlarning tartibli joylashuvi esa badiiy yaxlitlikni hosil qiladi. Amaliy tahlillar natijasida yorqin va to'q tuslarning o'zaro uyg'un ishlatilishi tasvirning hissiy ta'sir kuchini oshirishi ma'lum bo'ldi. Ayrim asarlarda keskin rang farqlari dramatik holatni kuchaytirgan bo'lsa, mayin tuslarning ustunligi sokin va mulohazali kayfiyatni yuzaga keltirgan. Shu bilan birga, bir xil rang ohanglarining takroriy qo'llanishi tasvirda ritmik holat hosil qilib, ko'rish jarayonida estetik qulaylik yaratgan.

O'rganilgan san'at namunalarida hajm, yorug'lik va masofa munosabatlari rang bilan birgalikda qo'llanganda tasvirning tabiiyligi ortishi kuzatildi. Ayniqsa, manzara va portret janrlarida yorug'-soya o'tishlari orqali obrazning xarakteri yanada aniqroq ifodalangan. Bu esa rangning faqat bezak vazifasini emas, balki mazmunni chuqurlashtiruvchi vosita ekanligini ko'rsatadi. Zamonaviy ijodkorlar faoliyatida grafik dasturlar va raqamli texnologiyalar yordamida yangi vizual yechimlar paydo bo'layotgani ham tadqiqot davomida aniqlandi. Elektron formatdagi asarlarda rang qatlamlarini erkin boshqarish imkoniyati rassomlarga murakkab badiiy tajribalarni amalga oshirishga sharoit yaratmoqda. Natijada an'anaviy san'at usullari bilan innovatsion yondashuvlar o'rtasida yangi uyg'unlik shakllanmoqda. Tadqiqot yakunlariga ko'ra, tasviriy san'atda rang va tasvir qurilishining puxta o'ylangan holda qo'llanishi asarning estetik qiymatini oshiradi, tomoshabinda kuchli hissiy taassurot uyg'otadi hamda badiiy g'oyaning aniq yetkazilishiga xizmat qiladi. Shu sababli ushbu yo'nalishdagi bilimlarni chuqur o'rganish rassomlar, dizaynerlar va san'at ta'limi bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Xulosa

Tasviriy san'atda badiiy asarning mukammal va ta'sirchan chiqishida tasvir qurilishi hamda rang tanlovining o'rni nihoyatda muhim ekanligi tadqiqot davomida o'z tasdig'ini topdi. Har bir san'at asari muallifning fikri, his-tuyg'usi va estetik qarashlarini tomoshabinga yetkazuvchi murakkab vizual tizim hisoblanadi. Ushbu jarayonda shakl, fazo, yorug'lik va rangning o'zaro bog'langan holda qo'llanilishi asarning mazmunini yanada boyitadi hamda uning badiiy qiymatini oshiradi. O'rganilgan misollar shuni ko'rsatdiki, ranglarning maqsadli tanlanishi tomoshabinda turli ruhiy holatlarni yuzaga keltiradi, tasvir elementlarining tartibli joylashuvi esa asarni yaxlit holda qabul qilish imkonini beradi. Ayniqsa, zamonaviy tasviriy san'atda yangi texnologiyalar va raqamli vositalarning keng qo'llanilishi ijodkorlarga yanada erkin ishlash imkoniyatini yaratmoqda. Bu esa san'atda yangicha uslub va badiiy yechimlarning paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda.

Shuningdek, tasviriy san'atda rang va vizual tuzilishga oid bilimlarni chuqur egallash nafaqat professional rassomlar, balki dizayn, reklama, arxitektura va san'at ta'limi yo'nalishlari uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bugungi globalashuv davrida

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

insonning estetik didini shakllantirish, vizual madaniyatini rivojlantirish hamda milliy san'at an'analarini asrab-avaylash dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda. Yakuniy natija sifatida aytish mumkinki, tasviriy san'atda rang va tasvir elementlarining uyg'unligi badiiy ifodaning asosiy tayanchi hisoblanadi. Ularning puxta va mazmunli qo'llanilishi san'at asarining tomoshabinga kuchli ta'sir ko'rsatishini ta'minlaydi hamda estetik tafakkurning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, tasviriy san'at asarlarida vizual muvozanatni to'g'ri shakllantirish tomoshabinning asarga bo'lgan qiziqishini uzoq vaqt saqlab qoladi. Tasvir ichidagi har bir detalning o'z o'rnida qo'llanilishi umumiy badiiy muhitni hosil qiladi va muallifning individual uslubini namoyon etadi. Ayniqsa, rang tuslarining bir-biri bilan mos kelishi tasvirning tabiiy va jozibador ko'rinishini ta'minlaydi.

Bugungi san'at jarayonida ijodkorlardan nafaqat texnik mahorat, balki rang psixologiyasi, vizual idrok va estetik tafakkur bo'yicha ham chuqur bilim talab etilmoqda. Chunki zamonaviy tomoshabin oddiy tasvirni emas, balki ma'no va hissiyot uyg'unlashgan mukammal badiiy yechimni kutadi. Shu jihatdan qaralganda, kompozitsion tuzilish va rang munosabatlarini chuqur o'rganish yosh rassomlarning kasbiy rivojlanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, milliy tasviriy san'at namunalarida qadimiy rang an'analari va bezak elementlaridan foydalanish orqali o'ziga xos badiiy maktab shakllanganini ko'rish mumkin. Ushbu tajribalarni zamonaviy ijod bilan uyg'unlashtirish milliy san'atning rivojlanishiga hamda uning xalqaro miqyosdagi nufuzini oshirishga yordam beradi. Ayniqsa, yosh ijodkorlarning an'anaviy va innovatsion usullarni birgalikda qo'llashi kelajakda yangi badiiy yo'nalishlarning yuzaga kelishiga zamin yaratadi. Kelgusida tasviriy san'at sohasida olib boriladigan ilmiy tadqiqotlarda rangning inson ruhiyatiga ta'siri, vizual qabul qilish jarayonlari hamda raqamli san'atdagi yangi kompozitsion usullarni chuqurroq o'rganish muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi. Bu esa san'at nazariyasi va amaliyotining yanada rivojlanishiga, estetik ta'lim sifatining oshishiga hamda zamonaviy badiiy tafakkurning boyishiga xizmat qiladi.

Xulosa shuki, tasviriy san'at inson tafakkuri, ma'naviy dunyosi va estetik qarashlarini aks ettiruvchi muhim ijodiy sohalardan biri hisoblanadi. Badiiy asarning tomoshabinga kuchli ta'sir ko'rsatishi unda qo'llanilgan tasvir vositalarining qay darajada mukammal va o'rinni tanlanganiga bog'liq bo'ladi. Ayniqsa, rang, shakl, chiziq, hajm va fazoviy yechimlarning o'zaro mosligi asarning mazmunini boyitib, uning jozibadorligini oshiradi. Tasvir elementlarining tartibli joylashuvi tomoshabinning diqqatini asosiy g'oyaga qaratadi va badiiy fikrning aniq yetkazilishiga xizmat qiladi. Shuningdek, zamonaviy san'at rivojida yangi texnologiyalar, raqamli dasturlar va innovatsion yondashuvlarning keng kirib kelishi tasviriy san'atning imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Bu esa rassomlardan nafaqat ijodiy tafakkur, balki zamonaviy texnik vositalardan samarali foydalanish ko'nikmalarini ham talab etadi. Milliy san'at an'analari bilan zamonaviy uslublarning uyg'unlashuvi esa yangi badiiy qarashlarning shakllanishiga olib kelmoqda.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. San'at falsafasi — Abdulla Sher. Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2010.
2. The Art of Color — Johannes Itten. New York: John Wiley & Sons, 1974.
3. Concerning the Spiritual in Art — Wassily Kandinsky. London: Constable and Company Ltd, 1912.
4. Design and Form — Johannes Itten. New York: Van Nostrand Reinhold, 1975.
5. Rangtasvir — B. Boymetov. Toshkent: “O‘zbekiston”, 2006.
6. Kompozitsiya asoslari — Q. Abdullayev. Toshkent: “Fan”, 2009.
7. Tasviriy san'at nazariyasi — S. Bulatov. Toshkent: “Sharq”, 2013.
8. Hozirgi zamon tasviriy san'ati — R. Hasanov. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2015.
9. Color and Light — James Gurney. Kansas City: Andrews McMeel Publishing, 2010.
10. Interaction of Color — Josef Albers. Yale University Press, 1963.

